

УДК 024.001.76:378.4(477.54)

О. Г. Бабічева,

заступник директора

Центральної наукової бібліотеки

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

пл. Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна,

тел.: (057) 707-56-58,

e-mail: cnb@karazin.ua

І. К. Журавльова,

директор Центральної наукової бібліотеки

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,

пл. Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна,

тел.: (057) 707-12-55,

e-mail: cnb@karazin.ua

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЧИТАЧІВ У БІБЛІОТЕКАХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ХАРКІВСЬКОГО ЗОНАЛЬНОГО МЕТОДИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

У статті розглянуто питання про введення інновацій, нових послуг у бібліотеках вищих навчальних закладах, що орієнтовані на запити сучасного суспільства. Бібліотеки ВНЗ активно слідкують за розвитком потреб сучасного читача, вивчають нові інтелектуальні та технічні можливості, які можна застосовувати у своїй роботі. Наводяться приклади змін у бібліотечному обслуговуванні, які було впроваджено у бібліотеках Харківського методичного об'єднання протягом 2013 року, у тому числі розглядається проект «Єдина читачька картка».

Ключові слова: бібліотека, інновація, інформація, читач, єдина читачька картка

У сучасному світі жодна організація не розвивається без постійного удосконалення своєї діяльності, використання новітніх методів і технологій. Необхідним елементом розвитку є інновації. Більшістю спеціалістів інновація розглядається як зміна у будь-якій сфері діяльності, а інноваційний процес – як низка послідовних дій від появи ідеї до її практичної реалізації. Будь-яке нове явище отримує визнання у суспільстві, коли воно прийняте до розповсюдження, після чого його можна вважати інновацією. Як відомо, «**інновація** (англ. innovation, франц. innovation, лат. innovation – оновлення, зміна) — 1) внесення коштів в економіку, яке забезпечує зміну поколінь техніки і технології; 2) привнесення нових ідей на рівні ринку; 3) політичні програми, що мають, як правило, неповторний характер...» [3].

Нововведення у бібліотеках направлені на пошук нових шляхів функціонування, удосконалення, розвитку бібліотечної діяльності, які відповідають по-

требам суспільства і вимогам часу. «Інновація у бібліотеці – це введений зразок діяльності (продуктів, послуг), який має якісною характеристикою абсолютну чи відносну новизну, виходить за межі засвоєних традицій, виводить професійну діяльність на принципово покращений або якісно новий рівень» [5].

Інновації у бібліотечно-інформаційній сфері являють собою різнопланове, багатоаспектне, до кінця неусвідомлене і не завжди структуроване, багато в чому творче явище, але – і це усі розуміють – інновації – один з реальних способів (якщо не єдиний) зробити бібліотечне «життя» краще, цікавіше і «правильніше». Правильніше у тому сенсі, що бібліотека як частина суспільства була б належним чином вбудована в нього, могла б активно і результативно взаємодіяти з ним і відповідати його вимогам [9].

Президент ІФЛА, Генеральний секретар Бібліотечної асоціації Фінляндії Синику Сипиля вважає, що «...інновації – це центр тієї політики, що розробляє ІФЛА, інновації – це не тільки те, що впроваджують тільки бібліотеки, але і те, що привносять до бібліотеки читачі. Нам необхідно чітко представляти собі запити читачів, для того щоб розвивати інновації і впроваджувати їх у всі сфери бібліотечної діяльності. Але! Не можна зводити інноваційну діяльність тільки до оцифровування фондів і новим технічним сервісам. Інновації – це і креативний відгук бібліотек на потреби та інтереси суспільства» [11].

Протягом двадцяти п'яти років бібліотеки України активно впроваджують у свою роботу нові технології: автоматизують бібліотечні процеси шляхом впровадження АІБС, створюють власні інформаційні ресурси у вигляді електронного каталогу, електронних архівів публікацій учених ВНЗ, повнотекстових баз рідкісних видань, надають користувачам доступ до світових інформаційних ресурсів, працюють зі світовими наукометричними базами даних, аналізують показники індексу цитувань вчених навчальних закладів.

У складі Харківського зонального методичного об'єднання (ХЗМО) у 2013 році діяло 36 бібліотек державних вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації з сукупним фондом 23 113 750 документів. Усіма структурними підрозділами цих бібліотек було обслуговано 967 837 користувачів, видано 23 637 741 документів.

Бібліотеки Харківського зонального методичного об'єднання мають доступ до високошвидкісної мережі Інтернет, багато бібліотек охоплені зоною Wi-Fi. Практично всі мають свої сайти: власні сайти має 21 бібліотека, сторінку на сайті ВНЗ – 14 бібліотек. У 33 бібліотеках функціонують електронні каталоги. Загальний обсяг електронних каталогів на 1.01.2014 р. становить 5 117 тис. бібліографічних записів. За п'ять останніх років обсяг електронних каталогів Харківського методоб'єднання значно зріс: 2009 р. – 3165 тис. записів, 2010 р. – 3649 тис. записів, 2011 р. – 4001 тис. записів., 2012 р. – 4425 тис. записів, 2013 р. – 5117 тис. записів. Зростає і кількість звернень до електронних каталогів: у 2012 р. – 4 279 тис., у 2013 р. – 5 668 тис. звернень [7].

У Всеукраїнському конкурсі електронних каталогів на сайтах бібліотек України, який проводила Українська бібліотечна асоціація в 2013 році, у номі-

нації «Кращий електронний каталог на сайті бібліотеки навчального закладу» ЕК НБ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого визнано найкращим. В конкурсі мали право брати участь бібліотеки, що пропонують доступ до електронного каталогу через мережу Інтернет та відповідають критеріям, які розробило журі конкурсу.

У бібліотеках ХЗМО працюють віртуальні довідкові служби, ЕДД, створені електронні архіви повнотекстових ресурсів учених, експонуються віртуальні виставки. Бібліотеки почали працювати з RSS каналом, 40% бібліотек представлено в соціальних мережах.

Цікавий досвід Бібліотечної служби досліджень (Library Research Service – LRS www.lrs.org) бібліотеки штату Колорадо, яка за підтримки Університету Денвера проводить кожні два роки дослідження про застосування веб-технологій в американських бібліотеках. У лютому 2013 р. був опублікований звіт про використання технологій у 2012 р. [2]. Серед іншого, у ході дослідження вивчалася активність бібліотек у соціальних мережах. Найкрупніші бібліотеки мають власні сторінки, як правило, більш ніж у трьох соціальних мережах. Абсолютна більшість (93%) бібліотек мають хоча б один обліковий запис у соціальних мережах. Найбільшою популярністю користується Facebook (облікові записи у цій мережі є у 93% великих бібліотек, у 75% середніх і більш ніж у 50% малих). Другими популярними соціальними мережами є Twitter і YouTube (облікові записи у 84% і 60% найбільших бібліотек). З 2010 р. значно зросла кількість бібліотек, які орієнтуються на доступ до мобільних пристроїв. 3/4 найбільших бібліотек, близько 3/5 середніх і більш ніж 1/6 малих пропонують своїм читачам орієнтований на мобільні пристрої доступ до своїх ресурсів.

Вивчаючи успішний перспективний досвід з інформаційно-бібліотечного обслуговування зарубіжних бібліотек, ЦНБ, як методичний центр бібліотек вищих навчальних закладів Харківського регіону, постійно ставить перед собою задачі створення єдиного інформаційного середовища бібліотек: можливість створення розподіленого каталогу та створення Єдиної реєстраційної картки читача для взаємовикористання бібліотечних ресурсів і послуг, як традиційних, так і електронних, у тому числі створених спільно.

На Міжнародній науково-практичній конференції «Бібліотека як науково-інформаційний, освітній та культурний центр вищого навчального закладу», яка відбулася 17-19 травня 2012 року у м. Сімферополь, було прийнято рекомендації, серед яких була й пропозиція заслуховувати на засіданнях регіональних Рад ректорів інформацію щодо діяльності бібліотек ВНЗ регіону та стану їх забезпечення сучасними технологічними та технічними засобами, а також розглянути питання щодо створення на базі потужних провідних ВНЗ базових центрів реставрації рідкісних та цінних видань, що зберігаються в бібліотечних фондах.

Згідно вищевказаних рекомендацій, голова Харківського методичного об'єднання бібліотек вузів III і IV рівнів акредитації, директор ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна І. К. Журавльова виступила з доповіддю «Про діяльність бібліотек вищих навчальних закладів Харківського регіону в процесах забезпе-

чення науки та освіти» на засіданні Ради ректорів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації Харківського регіону, яке відбулося 25.09.2012 р. На засіданні були прийняті рекомендації, у тому числі щодо створення єдиної реєстраційної читачької картки з метою взаємообслуговування у бібліотеках вищих навчальних закладів м. Харкова.

Для вивчення цього питання у грудні 2012 р. Центральною науковою бібліотекою та Академічною бібліотекою Латвійського університету було організовано обмін досвідом бібліотек вищих навчальних закладів м. Харкова з бібліотеками Латвії: Академічною бібліотекою Латвійського університету, Національною бібліотекою Латвії, бібліотекою Ризького технічного університету, Бібліотекою патентів, бібліотек міста Вентспілс – Головною бібліотекою, бібліотекою вищого навчального закладу та міською Парвентською бібліотекою. Також відбулося знайомство з роботою Департаменту превентивного збереження документів Національного архіву Латвії та фірми з оцифровування «Infodisk».

У семінарі з обміну досвідом прийняли участь представники провідних бібліотек вищих навчальних закладів м. Харкова: ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна, НБ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, НБ Харківського національного університету радіоелектроніки.

У Латвії за Національною програмою створено Бібліотечний консорціум, діяльність якого була забезпечена значними інвестиціями. Був підготовлений проект і отримано фінансову підтримку для розробки технічного рішення і придбання оснащення. Фінансування проекту відбувалося з різних благодійних фондів, Уряду країни та вкладу університетів та інших інституцій, до яких входять бібліотеки учасниці [6].

Консорціум бібліотечних інформаційних систем – безприбуткова організація, яка у 2004 р. була реорганізована у державне агентство Інформаційні системи культури (KIS). Єдиною інформаційною системою у порядку конкурсу була визнана інформаційна система ALEPH 500, яку запропонувала ізраїльська фірма Ex Libris Ltd. За підтримки Фонду Меллона бібліотеки отримали необхідну матеріально-технічну базу: комп'ютери, цифрові фотокамери, програмне забезпечення [6].

Консорціум об'єднує 13 провідних бібліотек різних відомств. У цих бібліотеках введено єдине програмне забезпечення для автоматизованого обслуговування. З 2001 р. у Консорціумі діє проект «Єдина читачька картка», який дозволяє користувачам вільно обслуговуватись у будь-якій з бібліотек Консорціуму, навіть якщо вони розташовані у різних містах.

Консорціум створює єдину базу читачів та зведений каталог бібліотек. Така система стимулює створення і розвиток єдиних інформаційних ресурсів бібліотек-учасниць. Власники єдиної читачької картки можуть не тільки користуватись безпосередньо фондами бібліотек, а й єдиним каталогом та базами даних, до яких надається доступ у Консорціумі, активно використовувати послуги міжбібліотечного абонементу та електронної доставки документів.

Єдина читацька картка дає право власнику користуватися послугами бібліотек-учасниць проекту. Еквівалентом єдиної читацької картки може бути студентський квиток або міжнародний студентський квиток, якщо вони мають штрих-код з персональним кодом.

Вивчаючи досвід закордонних бібліотек, у тому числі польських вишів, було з'ясовано, що, наприклад, у 2004-2005 рр. у рамках Краківського бібліотечного союзу (Krakowski Zespół Biblioteczny: <http://www.kzb.krakow.pl/>) була досягнута домовленість між краківськими академічними бібліотеками. За допомогою електронного студентського квитка студенти краківських ВНЗ мають можливість безоплатно отримувати книги в університетських бібліотеках, користуватися базами даних, використовувати е-ресурси з домашніх ПК. Студенти, співробітники, учені інших університетів Польщі також можуть користуватися бібліотеками м. Кракова, але вони повинні заплатити за читацький квиток згідно прейскуранту. В університетах м. Лодзь впроваджений електронний студентський квиток Elektroniczną Legitymację Studenta – ELS, який є одночасно і читацькою картою. Так, в бібліотеці Політехніки Лодзі (<http://bg.p.lodz.pl/>) завдяки ELS читачі мають право на усі послуги бібліотеки та використання е-ресурсів з домашніх ПК.

Проаналізувавши досвід роботи бібліотек Латвії, Польщі та інших зарубіжних бібліотек, було створено робочу групу з бібліотечних та ІТ-фахівців бібліотек ВНЗ міста. Завданням робочої групи було розроблення плану та можливостей втілення системи взаємообслуговування за єдиною картою в умовах різних програмних забезпечень у бібліотеках та різного рівня розвитку автоматизованого обслуговування. Питання обговорювалося на засіданнях групи, методичних нарадах, на засіданнях Ради директорів ВНЗ м. Харкова.

За результатами роботи групи фахівців був запропонований проект «Єдина картка читача бібліотек ВНЗ Харкова». Цей проект передбачає забезпечення системи взаємообслуговування читачів у бібліотеках вищих навчальних закладів міста. Метою проекту є безкоштовний доступ студентів, аспірантів, викладачів та науковців вищих навчальних закладів Харкова до фондів та електронних ресурсів бібліотек для використання їх у навчанні та науково-дослідній роботі.

Для початку роботи проекту «Єдина картка читача» було необхідно:

- бібліотекам-учасникам підписати Декларацію приєднання до проекту;
- скласти Правила користування Єдиною картою читача;
- розробити шаблон єдиної картки читача;
- скласти сітку кодів (сигл) бібліотек-учасниць для ідентифікації у базах даних читачів;
- включити до правил користування своєю бібліотекою участь у проекті «Єдина картка читача»;
- забезпечити рекламу та інформування про проект «Єдина картка читача».

Проект почав діяти з 1 вересня 2013 р. Було проведено широку інформаційну кампанію сучасними засобами: розміщення на веб-сторінках бібліотек інформації про проект, з посиланнями на адреси веб-сторінок учасників, а також розміщення інформації про проект у соціальних мережах. Першими єдину картку читача отримали першокурсники. Поступово бібліотеки будуть переводити раніше зареєстрованих читачів на обслуговування за єдиною картою читача. На 1.04.2014 до Проекту вже приєдналося 24 бібліотеки і список бібліотек постійно доповнюється.

Список учасників проекту «Єдина картка читача»:

1. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
2. Харківський національний університет радіоелектроніки
3. Українська державна академія залізничного транспорту
4. Харківський національний медичний університет
5. Національний фармацевтичний університет
6. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка
7. Харківський державний університет харчування та торгівлі
8. Українська інженерно-педагогічна академія
9. Харківська гуманітарно-педагогічна академія
10. Харківський інститут фінансів Українського державного університету та міжнародної торгівлі
11. Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України
12. Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва
13. Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
14. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
15. Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
16. Харківська медична академія післядипломної освіти
17. Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
18. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
19. Національний університет цивільного захисту України
20. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
21. Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
22. Харківський національний університет внутрішніх справ
23. Харківський національний автомобільно-дорожній університет
24. Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Це тільки перший крок у методичному об'єднанні для створення єдиного освітнього простору. У статті «Организация доступа к сетевым научным и образовательным ресурсам: практический опыт научно-технической библиотеки НТУ «ХПИ», директор бібліотеки Л. П. Семененко так формулює думку: «Сьогодні Зональний методичний центр Харківського методичного об'єднання бібліотек вищих навчальних закладів розпочав роботу з проекту «Єдина читальна картка», але це мізерно мало у зрівнянні з тим, що необхідно створювати єдиний освітній простір бібліотек України... Доцільно проводити економічний аналіз діяльності бібліотек і чітко знати показники собівартості видачі одного документа, обслуговування одного читача за рік, створення одного запису в електронному каталозі, підготовки одного електронного документа. Порівняльний аналіз цих показників різних бібліотек допоможе виявити колективи з оптимальною організацією праці і максимальною віддачею... Бюджетна сфера існує за рахунок платників податків, тому давайте відкриємо не тільки двері всіх бібліотек перед вченими, студентами, виробниками, бюджетниками, бізнесменами і навіть домогосподарками, але й електронні ресурси» [10].

Обговорюючи перспективи, бібліотеки вищих навчальних закладів Харкова розглядають можливість організації зведеного каталогу та системи взаємвикористання ресурсів. У планах також продовжувати вивчати питання, досвід зі створення міжвузівського центру поцифрування, рестаурації та консервації рідкісних і цінних видань, бо ці напрямки роботи є наразі одними з важливих у діяльності бібліотек.

Багато уваги приділяється у бібліотеках Харківського зонального методичного об'єднання обслуговуванню іноземних студентів, тому що з кожним роком до університетів усе більше вступає навчатися англомовних студентів.

З 1 вересня 2012 р. у Науковій бібліотеці Харківського національного медичного університету організовано абонемент з читальним залом для обслуговування студентів, що здобувають освіту в університеті англійською мовою – Library for English medium students. Для організації цієї роботи бібліотека отримала необхідне обладнання і програмні модулі.

Для покращення якості обслуговування, розуміння потреб та очікувань читачів бібліотеки періодично проводять анкетування. Останнє анкетування бібліотечних користувачів проводилось у ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна у січні-березні 2014 року. У цьому анкетуванні брали участь бібліотеки Польщі та України. Наводимо деякі результати опитування читачів бібліотеки Каразінського університету. Серед опитуваних були усі категорії читачів – студенти, аспіранти, викладачі, наукові працівники.

- **Як часто впродовж року Ви відвідуєте бібліотеку?**
12% – щодня;
42% – щотижня.
- **З якою метою Ви відвідуєте бібліотеку?**
33% – скористатися наявною літературою;

21% – підготуватися до занять.

4% – відпочити.

- **Які послуги, на Вашу думку, обов'язково повинні бути присутні у бібліотеці?**

66% – наявність електронного каталогу;

65% – доступ до Інтернету та баз даних;

12% – вільний доступ до фондів;

22% – можливість проведення мистецьких заходів, зручні місця для відпочинку, проекційна/кінозал, цілодобове функціонування.

- **Наявність яких приміщень зробило б Вас частим користувачем бібліотеки?**

36% – приміщення для індивідуальної роботи, приміщення для перегляду аудіовізуальних матеріалів, місця для відпочинку.

- **Якими джерелами інформації Ви б хотіли користуватись в бібліотеці?**

66% – друкованими джерелами з фонду бібліотеки;

56% – електронними джерелами з фонду бібліотеки, Інтернетом.

- **Якою, на Вашу думку, повинна бути бібліотека майбутнього?**

– Обладнана сучасною технікою, зручними меблями, надавати широкий доступ до періодики, електронних фондів, з необмеженим доступом до фондів літератури, інформативною, світлою, просторою, доброзичливою, зручною.

Сучасні студенти без проблем використовують електронний каталог, працюють з повнотекстовими ресурсами, їм не завжди подобається працювати з картковим каталогом. Але, незважаючи на всесильний Інтернет, який зараз знаходиться у кожного в кишені у власному мобільному пристрої, читачі все ж прагнуть приходити до бібліотеки – 54% приходять або щодня, або щотижня, шукаючи не тільки необхідну інформацію в традиційному вигляді або у БД, а й з метою знайти у бібліотеці щось нове, цікаве для себе. 22% респондентів чекають на проведення мистецьких заходів, а 36% приходили б частіше, якщо у них були б місця для індивідуальної роботи. Тому бібліотекарі постійно працюють над питанням – «Усе для комфорту читача».

Дискусія, що відбулася нещодавно на шпальтах журналу «Университетская книга», «Влияние на читателя: разные форматы разные результаты» (http://biblioobzor.blogspot.com/2014/02/blog-post_3.html; <http://www.unkniga.ru/ostraya-tema/2543-vliyanie-na-chitatelya-raznye-formaty.html>) зазначила: бібліотекарі зрозуміли, що, для того щоб утримати потенційних читачів, їм необхідно пропонувати не тільки книги, а деякий новий бібліотечний простір. Бібліотеки борються за читача, пропонують їм різноманітні заходи. В бібліотеках створюють комфортні міста для самостійної роботи: в холах стоять зручні меблі, де можна і попрацювати, і відпочити. Шлях бібліотеки до читача шукають і в іноземних бібліотеках. Так, наприклад, у бібліотеці North Tampa Branch Library (США) (<https://ru.foursquare.com/v/north-tampa-branch-library/4d1a73292a52b60ce387efff>) проходять танцювальні вечори: бібліотекарі вважають, що танці прекрасний спосіб залучити читачів до бібліотеки.

Щорічно у всьому світі відзначається День книги і авторського права (World Book and Copyright Day). У Посланні Генерального директора ЮНЕСКО І. Боквою у 2013 році пропонувалося: «Цифрова книга відкриває нові можливості для забезпечення доступу до знань на величезних територіях і при менших витратах. Традиційна ж книга залишається одним з потужних технічних засобів, яке можна взяти з собою, будучи впевненим, що воно витримає випробування часом. Кожна форма книги має свою цінність в плані освіти і поширення культури та інформації. Різноманіття книжкових форм і змісту є джерелом збагачення знань: ми повинні підтримувати його розвиток за допомогою відповідної державної політики, не допускаючи знеособлення культури. Така «бібліорізноманітність» є наше спільне багатство і перетворює книгу в щось набагато більше, ніж фізичний об'єкт. Мова йде про найбільші людські винаходи, що допомагають обміну ідеями, незважаючи на кордони в просторі та часі» [4].

2013/2014 навчальний рік у ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна проголошено **Роком читання та інформаційної грамотності**. За мету бібліотека ставить не тільки підтримку читання з низкою різноманітних заходів, а також навчання читачів грамотному користуванню електронною бібліотекою, отримання знань з основ бібліографії та інформаційного пошуку, допомоги у формуванні навичок роботи з усіма освітніми ресурсами, які необхідні як студенту, так і науковцю.

В НБ НЮУ імені Ярослава Мудрого за участю органу Студентського самоврядування університету та підтримки ректора і профспілкового комітету з метою виявлення інформаційних потреб та активності читання у 2013/2014 навчальному році проводився конкурс «Reader of the year» – «Читач року». Ціль конкурсу – підвищення престижу освіти, книги, бібліотеки, культури читання.

Напередодні Всеукраїнського дня бібліотек 26 вересня 2013 року з 16.00 до 22.00 Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна проводила «Бібліоніч». До програми було включено комплекс заходів за участю бібліотекарів ЦНБ та інших бібліотек, викладачів університету, співробітників Міжнародних центрів університету, студентів, читачів. Серед них були: виставка незвичайних книг з рідкісних фондів бібліотеки «Бібліотечні цікавинки», на якій експонувалися найбільші та найменші книги бібліотеки; виставка творчих робіт студентів кафедри книжкової графіки та дизайну друкованої продукції Української академії друкарства (м. Львів); бібліотечна дискусія «Книга. Читання. Культура» за участю доктора фізико-математичних наук, професора В. М. Кукліна, доктора соціологічних наук, професора Л. Г. Сокурянської; «17 o'clock. (Не)читаючий Світ? Шалене чаювання в бібліотеці» – філософська бесіда про читання і писемність з горнятком чаю, модератором якої був кандидат філософських наук, доцент філософського факультету М. Є. Шильман; зустріч з колегами з бібліотеки ДВНЗ Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди; «Тернистий шлях до знань» – екскурсія нічними лабіринтами книгосховищ бібліотеки; «Фантас-

тика і фентезі в американському кіномистецтві» – перегляд художніх фільмів про бібліотеки та їх обговорення.

У рамках проведення «Бібліоночі» відбулося відкриття «Залу для конгеніальних читачів – 12 стилів». Така ідея виникла у відповідь на потреби читачів у приміщенні для самостійної роботи. Зал не має фонду, він стилізований під епоху, описану у творі І. Ільфа та Є. Петрова. У ньому організовано 12 місць для самостійної роботи читачів з власними гаджетами і зараз цей зал користується великою популярністю. Проведення «Бібліоночі» у ЦНБ викликало ширший інтерес у ЗМІ, читачів і побажання надалі продовжити таку традицію.

Спостерігаючи за читачами, вивчаючи та аналізуючи їх запити та потреби, бібліотеки повинні створювати умови для реалізації їх очікувань. У залі періодичних видань з відкритим доступом до фондів, поряд з виставкою нових надходжень періодики, було організовано ретровиставку періодичних видань минулого століття з фондів ЦНБ. Тематичні ретровиставки постійно змінюються і завжди привертають увагу і цікавість читачів.

Бібліотеки ХЗМО підтримали поширення руху «Bookcrossing», створивши на території своїх бібліотек можливість вільного обміну власними книгами між читачами. Правила буккроссингу дуже прості – бери і читай будь-яку книгу зі спеціально відведеної для цього шафи, а коли прочитав, то передай її іншому або поверни на полицю. Кожен, хто бажає, може також принести і залишити свою книгу на полиці («відпустити на свободу»), щоб інші мали можливість її прочитати.

Культурно-просвітницька робота у ЦНБ проводиться у тісному контакті з громадськими та творчими організаціями Харкова, у т. ч. з місцевими національними товариствами, міжнародними організаціями і завжди привертає увагу користувачів.

Кожні два тижні у виставковому холі ЦНБ розгортаються експозиції картин, фотографій, інших художніх виробів.

Дванадцятий сезон Днів грецької культури в м. Харків у 2013 р., який проходив у жовтні 2013 р., ознаменувався новим заходом під назвою «Афінські вечори» – це літературні зустрічі з поетами, письменниками, цікавими людьми, які проводять Харківське культурне грецьке товариство «Геліос».

6 грудня 2013 р. у холі 8 поверху ЦНБ відбувся Міжнародний фестиваль «Традиції Різдва в Європі». Фестиваль було організовано Українсько-польським центром науки та культури ХНУ імені В. Н. Каразіна, Харківським німецьким центром, Домом Нюрнберга, Французьким інститутом спільно з Центральною науковою бібліотекою за підтримки Генерального Консульства Республіки Польща у Харкові. На святі побували не тільки студенти університету, а й школярі області, які з задоволенням брали участь у різноманітних заходах, а наприкінці свята діти отримали подарунки від Святого Миколая. Крім святкових заходів, діти змогли побачити читальні зали, дізнатися, як працює сучасна вузівська бібліотека.

Впроваджуючи нові технології, вдосконалюючи роботу АІБС, відкриваючи нові модулі для користувачів, надаючи їм повнотекстові ресурси у відкритому доступі, бібліотекарі звільняють багато часу для них, створюють їм зручні умови для отримання освіти та наукової роботи. Але сьогодні ми все частіше задаємо собі питання: яка бібліотека потрібна сучасному користувачу? Чи є у бібліотеки майбутнє?

Бібліотека повинна бути сучасною і комфортною, інакше вона користувачам не потрібна! У своїй статті «So Now What?: The Future for Librarians» [9] ініціатор віртуальної довідкової служби в США, віце-президент Library Support Services at Library Systems and Services Стів Коффман вважає, що цифрова революція в руках великих бізнес-груп, таких як Google, і пропонує, замість того, щоб ганятися за нездійсненною мрією електронної бібліотеки, звернути свій погляд до функцій традиційних послуг, але в нових умовах:

- У бібліотек є кілька функцій, які залишаються потрібними навіть у цифровому світі: агрегування (збирання та об'єднання інформації), кураторство і пошук інформації. Більше того, зараз ці функції особливо важливі. На даний час книг і статей публікується більше, ніж будь-коли в історії. Хтось повинен відстежувати їх і збирати разом – це традиційна роль бібліотек.
- В той час, як більшість конкурентів – комерційні організації, бібліотеки комерційно не корумповані і можуть залишатися об'єктивними.
- За бібліотеками – роки знань і досвіду. Бібліотекарі можуть зрозуміти, що потрібно людині, навіть коли користувач сам не знає точно, що йому потрібно.
- Нарешті, у бібліотек є репутація. Для безлічі людей бібліотеки асоціюються зі знанням і можливістю знайти і прочитати практично будь-яку книгу. Для багатьох бібліотека зіграла важливу роль в житті і визначила її траєкторію [8].

Повернемося до інтерв'ю з Синиккою Сипилею, яка на запит «Чи будуть потрібні бібліотеки «електронному суспільству?» відповіла: «Я думаю, що для спілкування людей бібліотеки будуть відігравати головну роль. Безумовно, для бібліотек важлива інформаційна та експертна складова. Бібліотекарі повинні допомагати читачам визначатися з тим, яка інформація їм потрібна, а враховуючи її наростаючий обсяг, допомагати оперативно знаходити достовірний і якісний контент в будь-якій точці світу, тому особливе місце займуть рекомендаційні сервіси» [11]. Директор БАН Росії В. П. Леонов в інтерв'ю журналу «Університетська книга» сказав, що незважаючи на всі досягнення електронної техніки, людський фактор в задоволенні складних запитів читачів залишається основним [1].

Прислухаємося до знаних авторитетів, впроваджуємо інновації у роботу бібліотек, дбайливо зберігаємо культурну спадщину, шукаємо бібліотечний простір і відкликаємося на креативні запити читачів – створюємо сучасну бібліотеку, яка буде потрібна усім верствам суспільства!

Список використаних джерел

1. БАН – это бренд. Интервью с директором Библиотеки РАН В. П. Леоновым [Электронный ресурс] / В. П. Леонов. – Режим доступа: <http://www.unkniga.ru/biblioteki/biblworld/656-2012-11-06-07-24-50.html>. – Назва з екрана.
2. Веб-технологии в американских библиотеках в 2012 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bibliobzor.blogspot.com/2014/03/2012.html>. – Назва з екрана.
3. Інновація [Текст] // Сучасний словник іншомовних слів. – К., 2006. – С. 306.
4. Всемирный день книги и авторского права 2013 года ... [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/world-book-and-copyright-day-2013>. – Назва з екрана.
5. Гусева Е. И. Инновационная экономика – роль библиотек [Текст] / Е. И. Гусева // Научно-техническая информация и международное сотрудничество: роль библиотек : ежегод. межвед. сб. науч. тр. – М., 2013. – С. 59-64.
6. Зайга А. Единому читательскому билету в Латвии – 5 лет! [Электронный ресурс] / Зайга Авоте. – Режим доступа: http://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/2167/Konference_2006_Zaiga_Avote.pdf?sequence=1. – Назва з екрана.
7. Звіт Харківського методичного об'єднання бібліотек ВНЗ 3-4 рівня акредитації за 2013 рік [Текст]. – Харків : ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 92 с., 33 прил. – На правах рукопису.
8. Измestyeva E. Будущее библиотек: что ждет в пост-печатном мире? [Электронный ресурс] / Е. Измestyeva. – Режим доступа: <http://te-st.ru/2013/07/26/the-future-for-librarians/>. – Назва з екрана.
9. Інновації в бібліотеках [Текст] : сб. ст. / Российская гос. б-ка, Науч.-исслед. отд. библиотекосведения ; [сост. М. Я. Дворкина, Е. Н. Гусева]. – М. : Пашков дом, 2010. – 132 с.
10. Семенов Л. П. Организация доступа к сетевым научным и образовательным ресурсам: практический опыт научно-технической библиотеки НТУ «ХПИ» [Электронный ресурс] / Л. П. Семенов, М. И. Главчев, Ю. Н. Главчева // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф. (м. Севастополь, 7-10 жовтня 2013 р.). – Севастополь, 2013. – С. 136-141. – Режим доступа: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/3396>. – Назва з екрана.
11. Сипиля С. Інновації – основа політики ИФЛА [Электронный ресурс] / С. Сипиля. – Режим доступа: <http://www.unkniga.ru/face/2992-sinika-sipilya-innovatsii-osnova-politiki-ifla.html>. – Назва з екрана.
12. Coffman Steve. So Now What?: The Future for Librarians [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.infotoday.com/OnlineSearcher/Articles/Features/So-Now-What-The-Future-for-Librarians-86856.shtml/>. – Назва з екрана.

References

1. *BAN – eto brend. Intervyu s direktorom Biblioteki RAN V. P. Leonovym* [Library of the Academy of Sciences is a brand]. Available at: <http://www.unkniga.ru/biblioteki/biblworld/656-2012-11-06-07-24-50.html> (accessed on 10 April 2014).
2. *Web-tehnologii v amerikanskikh bibliotekakh v 2012 g.* [Web technology in American libraries in 2012]. Available at: <http://bibliobzor.blogspot.com/2014/03/2012.html>. (accessed 10 April 2014).
3. *Innovatsiia* [Innovation]. *Suchasnyi slovnyk inshomovnyh sliv* [Modern Dictionary of Foreign Words]. Kyiv, 2006, pp. 306.
4. *Vsemirnyi den knigi i avtorskogo prava 2013 goda ...* [World Book and Copyright Day 2013]. Available at: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/world-book-and-copyright-day-2013>. (accessed on 10 April 2014)
5. Guseva E. I. *Innovatsionnaya ekonomika – rol bibliotek* [Innovative economy – the role of libraries]. *Nauchno-tehnicheskaya informatsiya i mezhdunarodnoye sotrudnichestvo: rol bibliotek* [Research and technical information and international cooperation: the role of libraries]. Moscow, 2013, pp. 59-64.
6. Zayga A. *Edinomu chitatelskomu biletu v Latvii – 5 let!* [5 years of unified reader card in Latvia !]. Available at: http://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/2167/Konference_2006_Zaiga_Avote.pdf?sequence=1. (accessed 10 April 2014).
7. *Zvit Kharkivskoho metodychnoho obiednannia bibliotek VNZ 3-4 rivnia akredytatsii za 2013 rik* [Report of the Kharkiv methodical association of higher school libraries of 3rd-4th level of accreditation in 2013]. –Kharkiv, 2013, 92 p.
8. *Izmestyeva E. Budushcheye bibliotek: chto zhdet v post-pechatnom mire?* [The future of libraries: what to expect of post-print world?]. Available at: <http://te-st.ru/2013/07/26/the-future-for-librarians/>. (accessed 10 April 2014).
9. *Innovatsii v bibliotekakh* [Innovations in libraries]. Moscow, 2010, 132 p.

10. Semenenko L. P., M. I. Glavchev, Yu. N. Glavcheva. Organizatsiya dostupa k setevym nauchnym i obrazovatel'nyim resursam: prakticheskii opyt nauchno-tehnicheskoi biblioteki NTU «HPI» [Accessing to network research and educational resources: a practical experience of scientific and technical libraries of the NTU «KPI»]. *Biblioteka ta informatsiini resursy u suchasnomu sviti nauky, osvity ta kultury : materialy nauk.-prakychn. konferentsii (m. Sevastopol, 7-10 zhovtnia 2013 r.)* [Libraries and information resources in the modern world of science, education and culture]. Sevastopol, 2013, pp. 136-141. –Available at: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/3396>. (accessed 10 April 2014) –
11. Sinikka Sipilya: «Innovatsii – osnova politiki IFLA» [Sinikka Sipilya: „Innovation – the framework of policy of the IFLA”]. Available at: <http://www.unkniga.ru/face/2992-sinika-sipilya-innovatsii-osnova-politiki-ifla.html>. (accessed 10 April 2014).
12. Coffman Steve. So Now What?: The Future for Librarians. Available at: <http://www.infotoday.com/OnlineSearcher/Articles/Features/So-Now-What-The-Future-for-Librarians-86856.shtml/> (accessed 10 April 2014).

Надійшла 20.05.2014 р.

Е. Г. Бабичева,

заместитель директора

Центральной научной библиотеки

Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина,

пл. Свободы, 4, м. Харьков, 61022, Украина,

тел.: (057) 707-56-58,

e-mail: cnb@karazin.ua;

И. К. Журавлева,

директор Центральной научной библиотеки

Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина,

пл. Свободы, 4, м. Харьков, 61022, Украина,

тел.: (057) 705-12-55,

e-mail: cnb@karazin.ua

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБСЛУЖИВАНИЯ ЧИТАТЕЛЕЙ В БИБЛИОТЕКАХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ ХАРЬКОВСКОГО ЗОНАЛЬНОГО МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос о введении инноваций, новых услуг в библиотеках высших учебных заведений, ориентированных на требования современного общества. Для того чтобы оставаться социально-значимыми институтами, библиотекам нужно динамично развиваться и изменяться. Поэтому библиотеки вузов активно следят за развитием потребностей современного читателя, изучают все новые интеллектуальные и технические возможности, которые можно применять в своей работе. В библиотеках Харьковского методического объединения работают виртуальные справочные службы, созданы электронные архивы полнотекстовых ресурсов ученых, экспонируются виртуальные выставки. Приводятся примеры изменений в библиотечном обслуживании, внедренные в библиотеках Харьковского методического объединения в 2013 году, в том числе рассматривается проект «Единый читательский билет».

Ключевые слова: библиотека, инновация, информация, читатель, единый читательский билет

E. G. Babicheva,

Deputy Director of
the Central Scientific Library of
V. N. Karazin Kharkiv National University,
m. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine
tel.: (057) 707-56-58,
e-mail: cnb@karazin.ua

I. K. Zhuravlyova,

Director of the Central Scientific Library of
V. N. Karazin Kharkiv National University
m. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine
tel.: (057) 705-12-55,
e-mail: cnb@karazin.ua

**INNOVATIVE METHODS OF THE READERS SERVICE
IN THE LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
OF KHARKIV METHODOICAL ASSOCIATION ZONE**

Summary

The issue of innovation introduction, new services in the libraries of higher education institutions that focused on needs of modern society are discussed in the article. Libraries need a dynamically development and changing to be socially important institution. That's why university libraries of Ukraine actively monitor the development of needs of a modern reader; investigate all the new intellectual and technical capabilities that can be applied in their work. Virtual reference services work in the libraries of Kharkiv methodical association; digital archives of full-text resources are created for scientists; exhibitions are accessible virtually. Some examples of changes in library services that have been introduced in the libraries of Kharkiv methodical association during 2013 are shown, including the «unified reader card» project. The examples of innovative services in libraries of Latvia, Poland and other countries are shown in the article.

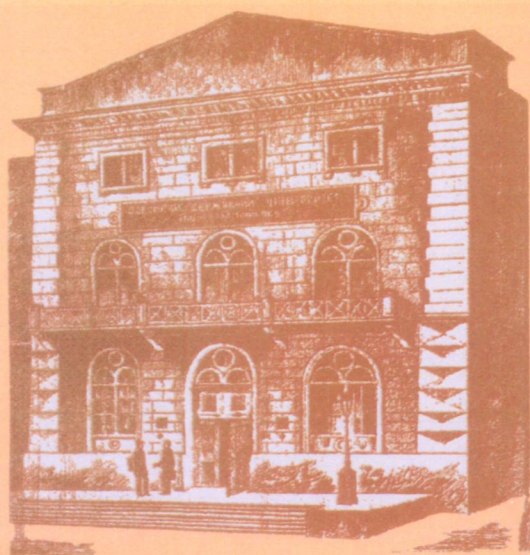
Keywords: library, innovation, information, reader, unified reader card

ISSN 2304-1447

ВІСНИК

ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Том 19. Випуск 1(11)
Бібліотекознавство, бібліографознавство,
книгознавство

2014

ЗМІСТ

З ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ, БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ТА ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Подрезова М. О.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....11

Якуніна Н. В.

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОБОТИ БІБЛІОТЕК ВНЗ В 2013 РОЦІ 32

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Давидова А. О., Полякова Ю. Ю.

БІБЛІОГРАФІЯ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА В ХАРКІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ 39

КНИЖКОВІ КОЛЕКЦІЇ, СТАРОДРУКИ ТА РІДКІСНІ ВИДАННЯ

Алексеев М. В.

«РАССЕЯННЫЕ» КНИЖНЫЕ КОЛЛЕКЦИИ В ВУЗОВСКОЙ БИБЛИОТЕКЕ:
ИЗ ОПЫТА ИССЛЕДОВАНИЯ И РЕКОНСТРУКЦИИ 47

Журавлева И. К., Самохвалова О. Ю.

ЭЛЕКТРОННЫЕ РЕСУРСЫ ОТДЕЛА КНИЖНЫХ ПАМЯТНИКОВ И ЦЕННЫХ
ИЗДАНИЙ ЦНБ ХНУ ИМЕНИ В. Н. КАРАЗИНА: ОТКРЫТЫЙ ДОСТУП ДЛЯ
ИССЛЕДОВАНИЙ 59

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ

Бабічева О. Г., Журавльова І. К.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЧИТАЧІВ У БІБЛІОТЕКАХ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ХАРКІВСЬКОГО ЗОНАЛЬНОГО
МЕТОДИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ 79

Бахчиванжи Г. П.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СЕКТОР УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ
БІБЛІОТЕКИ.....93

Жменько О. В.

НОВІ ФОРМИ УЧАСТІ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ 101

Костирко Т. М., Бондар І. В.

НАУКОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ФОНДУ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ НУК НА ДОПОМОГУ ПОЛІПШЕННЮ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ
АКТИВНОСТІ НАУКОВЦІВ УНІВЕРСИТЕТУ 104

Красікова О. Ю.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ТА ІНТЕРНЕТ: ВЗАЄМОДІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ДЖЕРЕЛ, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ 119

Мороз Н. В.

МЕХАНІЗМ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНІЙ
НАУКОВІЙ МЕРЕЖІ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВИХ ЖУРНАЛІВ ЧДІЕУ) 122